

## KELÂM-I İLÂHÎ OLUŞUNUN KANITI OLARAK KURAN-I KERİM'DE HZ. PEYGAMBER'E YÖNELİK UYARI ve TEHDİTLER

Mesut OKUMUŞ\*

*"Kimsenin kuşkusu olmasın ki,  
bu Zikr'i Biz indirdik ve yine kimsenin kuşkusu olmasın ki  
onu yine Biz koruyacağız." (Hicr Suresi, 15/9)*

### Abstract

#### Warnings, Rebukes And Threats To The Prophet Muhammed (Pbuh) In The Holy Qur'an As A Proof Of Its Divine Word

The Holy Qur'an contains a lot of verses that warns, rebukes and threats to the Prophet Muhammad in different occasions. This study deals with The Holy Qur'anic verses that revealed in Meccian and Madinian periods which warns, rebukes and threats the Prophet Muhammad in several occasions. The main idea of this paper is that these verses contains much more messages to non-believers in general and Muslims in particular. It tries to prove that one of the aims of these verses is to declare to non-believers that these verses are the revelations and words of God, not the sayings of the Prophet Muhammad's himself. The other aim of these verses is to warn and to give lessons to all Muslims that the Prophet Muhammad is a human and has a potentiality to making false decisions and practises that straightened later by Allah.

**Key words:** Qur'an, the Prophet Muhammad, Warnings, Rebukes, Threats, Divine Word

### Giriş

Arapların fesahat ve belagat ehli edebiyatçılarının en yetkin ağızları, Kur'an-ı Kerim'in, Arapçanın en büyük ve en görkemli kitabı olduğunu açıkça teslim ve tasdik ederler. Bazı çağdaş Arap düşünürleri, onun Arapçanın en büyük kitabı oluşunun iki yönlü olduğunu dile getirirler: Bunlardan birincisi, Kur'an-ı Kerim'in dil ve üslup yönünden eşsiz ve benzersiz; fesahat ve belagat açısından insanlığın bir benzerini getirmekten aciz bulunduğu bir kitap olmasıdır. Zaten Kur'an-ı Kerim de bu yönüyle insanlığa meydan okumuş ve önce dengi bir Kur'an-ı Kerim'in getirilmesini, ardından içerdiği surelere

\* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

denk sayılabilecek on surenin getirilmesini, son olarak da onun dengi sayılabilecek bir surenin getirilmesini istemiş, ancak bütün bu meydan okumalara cevap veren çıkmamıştır. İkinci yönü ise onun nüzulünden sonra aradan geçen uzun tarihi süreçte, özellikle Arap lisanı üzerindeki son derece büyük ve derin tesiridir. Kur'an-ı Kerim, Arapçayı ebedileştiren, varlığını koruyan, kendisi de adı geçen dille birlikte ebedileşen bir kitaptır. Bu nedenden dolayı da Arapçanın medar-ı iftihar ve kültürel mirasının en parlak süsüdür. Kur'an-ı Kerim'in bu özelliği dinleri, ilgileri, mezhep ve mezhepleri hatta şahsi temayülleri ne olursa olsun, her Arab'ın bildiği bir husustur.<sup>1</sup>

Kur'an-ı Kerim edebî ve ebedî olarak muciz bir kitaptır, çünkü İslam inancına göre o, Hz. Muhammed'in değil, bizzat kâinatın yaratıcı olan yüceler yücesi Allah'ın kelâmıdır. İslam tarihinde Yüce Allah'ın kelâmı ile Hz. Peygamber'in sözleri birbirinden ayrı tutulmuş ve Hz. Muhammed'in söz, fiil ve onaylamaları (takrir) "sünnet" olarak adlandırılarak farklı bir konuma yerleştirilmiş, ona göre bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Temel hadis kaynaklarında kayıtlı bulunan rivayetlere göre Hz. Peygamber, Kur'an-ı Kerim ayetleriyle kendi sözleri ve uygulamaları arasındaki ayrıma hayatı boyunca ayrı bir hassasiyet göstermiştir. Bu cümleden olarak o özellikle kendi sözleriyle (hadis) ayetlerin birbirine karıştırılmasını engellemek veya daha başka sakıncalara yol açmamak için sahabenin hadisleri yazılı olarak kayda geçirmelerine ilk zamanlar pek sıcak bakmamış, hatta karşı çıkarak yasaklama yoluna dahi gitmiştir. Az da olsa Arap diline vakıf olanlar Kur'an-ı Kerim'in dili ve üslûbu ile hadislerin dili ve üslûbu arasındaki büyük ve derin farklılığı hemen keşfederirler.

Kur'an-ı Kerim Yüce Allah'ın ilahî bir hitabı ve tarihin belli bir kesitinde insanlık âleminin gidişatına, tarihin akışına yönelik sözlü bir müdahalesi olduğu içindir ki, bazı araştırmacılar "İslâmiyet, Allah konuştuğunda ortaya çıkmış bir dindir" şeklinde haklı bir tespitte bulunmuşlardır. Bütün İslam kültürü, esasını şu tarihi gerçekten alır ki, Allah Teala tarihin belli bir devresinde insanoğluna, insanların konuştuğu dille hitap etmiştir. Bu da Ulu Allah'ın sadece bir kitap göndermesi demek değil, bizzat Yüce Allah'ın konuşması demektir. İşte vahyin manası budur. Bu yönüyle de vahiy birinci derecede dille alakalı ilahî bir olgudur.<sup>2</sup>

1 Emin el-Hülî, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, (trc. Mevlüt Güngör), Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1995, 67-68.

2 Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (trc. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y, 143.

İslam inancına göre Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın insanlığa yönelik en son ve evrensel çağrısıdır. Hz. Peygamber yirmi küsur yıllık nübüvvet döneminde Yüce Allah'ın kendisine inzal ettiği ilahi mesajları insanlığa tebliğ ederek elçilik görevini bihakken yerine getirmiş, bundan sonra hem Yüce Allah, hem de Hz. Peygamber artık susmuştur. Nübüvvet zincirinin son halkasının da tamamlanmasından sonra artık tenzil dönemi kapanmış ve te'vil dönemi diye nitelendirilebilecek yeni bir evre başlamıştır ki, bunun anlamı "artık Allahu Teala ve Hz. Nebi insanlarla tüm inananları bağlayıcı tarzda ancak son ilahi kelimeler ve Hz. Nebi'nin sünneti aracılığıyla konuşacak" demektir.

Elinizdeki incelemede Kur'an-ı Kerim'in icazı, fesahat ve belagat özellikleri ve onun kelâm-ı ilahi oluşunu kanıtlayan edebî veya haricî deliller üzerinde durulmayacaktır. Burada son ilahi kelâmın Hz. Muhammed'in değil, aksine bizzat ilahi bir kudretin müdahalesiyle ortaya çıktığını gösteren ayetlerin muhtevsinden hareketle bu kitabın Hz. Muhammed tarafından yazılmadığının kanıtı sayılabilecek dahili deliller üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda ilahi kelâmın içinde yer alan içsel kanıtlar durumundaki Hz. Peygamber'e yönelik bir takım teselli edici, cesaretlendirici, teşvik edici, yer yer uyarı, azarlama ve tehdit içerikli ayetler ele alınarak bunların Kur'an-ı Kerim'in ilahi kaynaklı olduğuna delil teşkil etmesi üzerinde durulacaktır.

Kanaatimiz odur ki, Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e yönelik teselli edici, uyarıcı, paylayıcı ve yer yer de tekdir ve tehditler içeren ayetlerin varlığı, onun insani değil ilahi ve aşkın bir boyuta sahip bir kitap oluşunun kanıtıdır. Onun bu özelliği hem gayri Müslimlere hem de Müslümanlara yönelik son derece önemli mesajlar ihtiva etmektedir. Bu türdeki ayetler bir yandan onun bizzat ilahi Hz. Muhammed'in eseri olduğunu iddia ve ispata çalışan müsteşriklerin ve onlar gibi düşünenlerin iddialarının ne kadar yersiz, tutarsız, mesnetsiz ve yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Öte taraftan da müminlere yönelik bazı işaretler, uyarılar, okunarak üzerinde düşünülüp ibret alınması gereken önemli dersler içermektedir. Öyle ki, bu türdeki ayetler geçmişte ve günümüzde Müslümanlar arasında abartılı bir biçimde Hz. Peygamber'in beşer üstü bazı vasıflara sahip olduğunu iddia edenlere de açık ve barak bir biçimde cevaplar vermekte, Allah resulünün bir beşer olarak hata yapabileceğini, yanılabilirliğini ve bunun sonucunda Yüce Allah tarafından azarlanabileceğini göstermektedir.<sup>3</sup> Tabii bunlar onun ismet sıfatına halel getirmemekte veya Allah'ın sevgili kulu (*habibullah*) oluşunu ortadan kaldırma-

3 Konu ile ilgili çalışmalar için bkz: Ali Galip Gezgün, *Kur'an'da Hz. Peygamber'e Yapılan Uyarılar*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2003; Salah Abdulfettah el-Halidi, *l'tâbu'r-rasûl (s.) fi'l-Kur'an*, Darul-Kalem, Dimeşk 1425.

makta, yalnızca sürekli olarak ilahi irşat, tevcih, murakabe ve terbiye altında olduğunu göstermektedir.

Konuyu yaklaşık yirmi küsur yıllık bir dönemde olayların gelişimine göre nazil olan Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin nüzul sırası ve nüzul sebeplerini dikkate alarak işlemeye ve dolayısıyla tahlil ve değerlendirmelerimizi tefsir ilminin ilgi alanı ve sınırları çerçevesinde ele almaya çaba göstereceğiz. Konuyu bu şekilde nüzul sırası ve sürecine dayalı olarak inceleme yönteminin vahyin gelişim seyrini anlama ve ayetlerin ruhunu kavrama açısından daha verimli ve yaralı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılacağını düşünmekteyiz.

### 1- Hz. Peygamber'e Mekke Döneminde Yapılan Uyarı ve Tehditler

Hazreti Peygamber'e yönelik uyarıların ilki, risaletinin oldukça erken dönemlerinde nazil olan sureler arasında yer alan Abese Suresi'nde anlatılan Abdullah İbni Ümmü Mektum hadisesinde yaşanmıştır. Hz. Peygamber oldukça rasyonel gibi görünen bir gerekçeyle Mekke müşriklerinin en nüfuzlu ve en ileri gelen kabile reislerine İslam davetini ulaştırarak onlar aracılığıyla daha başarılı olacağını ve Mekke toplumunun geniş bir kesimini nübüvveti konusunda ikna edebileceğini umuyordu. O sırada yanına gelen görme özürlü Abdullah İbn Ümmi Mektum'un talebine, daha sonra da ilgilenebileceği mülahazasıyla ilgisiz kalan ve somurtarak surat asan Hz. Nebi, hemen uyarılmış ve yaptığı davranışın yanlış olduğu ifade edilmiştir. Bu olay üzerine sosyal statüsü ve fiziki kusuru ne olursa olsun gelen bütün insanlara ilgi göstermesi istenmiş, eşrafa daha çok ilgi göstermeye yönelik ayrımcı davranışın yanlış olduğu vurgulanarak bunu düzeltip bir daha tekrar etmemesi istenmiştir. Bu hadiseden sonra o da daha özenli ve titiz davranmıştır.

*"Somurttu ve döndü. çünkü ona a'mâ geldi. Ne bilirsin belki o temizlenecek? Veya öğüt belleyecek de o öğüt kendine fâyda verecek! Amma istiğnâ edene gelince, sen onun sadâsına özeniyorsun. Onun temizlenmemesinden sana ne! Ve amma sana can atarak gelen, haşyet duyarak gelmişken, sen ondan tegafil ediyorsun. Hayır hayır! Zinhar, çünkü o bir tezkiredir! İmdi onu dileyen tezekkür etsin."* (Abese Suresi, 80/1-12)<sup>4</sup>

Görüldüğü üzere bu ayetlerde olay olduğu gibi tasvir edilmiş ve Hz. Peygamber'e yönelik önemli bir azarlama, paylama ve tekdirle birlikte bundan sonra daha dikkatli olması ve müstağni, müstekbirlere değil haşyet duyanla-

4 Ayet mealleri kısmi tasarrufla Elmalılı Hamdi Yazır ve Muhammed Esed'in eserlerinden alınmıştır.

ra ilgi göstermesi bazında uyarılar yapılmıştır. Bu uyarıdan gerekli dersi alan Hz. Peygamber de daha sonra Abdullah İbn Ümmü Mektum yanına her geldiğinde "Rabbimin beni kendisi yüzünden azarladığı/payla kişi Merhaba!" diyerek ona büyük bir ilgi ve alaka göstermiş, hatta sırtındaki hırkasını çıkararak oturması için onun altına serecek kadar büyük bir teveccüh göstermiştir.<sup>5</sup> Bazı tarihi kaynaklar Hz. Peygamber'in cihat amacıyla Medine dışına çıktığında Abdullah İbn Ümmü Mektum'u iki kez Medine'ye kendi yerine vekil tayin ettiğini de naklederler.<sup>6</sup>

Bazı çağdaş İslam bilginleri Hz. Peygamber'in bu tutumunu şu şekilde bir yorumla te'vil etme yoluna gitmişlerdir. "İtâb vaki olan bütün bu durumlar gözden geçirilirse bunların şundan ileri geldiği anlaşılır: Resulullah mübah olan iki ihtimal arasında kaldığında, muhataplarının hidayetne, yakınlarına merhamete ve düşmanlarının kalplerini kazanmaya en müsait, kabalıktan, katılıktan ve dine şüphe getirmekten daha uzak olanı tercih etmiştir. Açık emir olmadığı için, bu mülahaza ile hatalı bir müçtehit veya evla olanı terk eden biri durumundadır, yani mazur ve me'curdur. İnsanı mülahazalarla olmuş ve neticede en isabetli hükmü Allah göndermiş ve o da buna tabi olmuştur."<sup>7</sup>

Hz. Peygamber, İslam davetini yayarken Mekke müşrikleri tarafından en-vai çeşit taktiklerle, türlü manevralarla durdurulmaya, susturulmaya ve sindirilmeye çalışılmıştır. Başlangıçta pek ciddiye alınmamış ve hem kendisiyle hem de ilk müminlerle alay edilmiştir. Daha sonra bunlar işe yaramayınca önünün kesilmesi için "şâir, mecnun, sihirbaz ve kâhin" gibi türlü ithamlarla küçümseme, yıpratma, yıldırma ve durdurma kampanyaları açılmıştır ki, bu ithamların hepsi Kur'an-ı Kerim'de tek tek sayılarak müşriklere gerekli cevaplar verilmiştir. Örneğin Mekke döneminin başlarında inen bir surede Kur'an-ı Kerim'in kaynağının Allah olduğu, peygamberin ne şair, ne de kâhin olmadığı, dahası Allah resulünün vahye en ufak bir müdahalesinin dahi olmayacağı vurgulanmakta, farzımuhal elçi kendine ait bazı sözleri Allah'a isnad ettiği takdirde çok şiddetli ve feci bir biçimde cezalandırılacağı tehdidi yer almaktadır.

"Bakın, bu (Kur'an) gerçekten şerefli bir Elçi'nin (vahyedilmiş) sözüdür, ve o, inanmaya ne kadar az (eğilimli) olsanız da bir şair sözü değildir; ders almaya ne kadar

5 Celaluddin el-Mahalli, *Tefsiru'l-Celaleyn*, Çağrı Yayınları, I, İstanbul, t.y., II, 255.

6 Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud el-Ferra el-Bagavi, *Mealimu'l-tenzil*, Daru'l-Marife, I-IV, Beyrut 1992, V, 446; Carullah ez-Zamahşeri, *Keşşâf*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, I-IV, Beyrut 1987, IV, 701, el-Hafız İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-a'zim*, Daru Kahraman, İstanbul 1985, VIII, 343

7 M. Abdullah Dıraz, *en-Nebe'u'l-a'zim*, Kahire 1969, 19; Suat Yıldırım, *Kur'an-ı Kerim ve Kur'an ilimlerine Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul 1989, 223.

*az (hazır olsanız) da bir kahin sözü de değildir: (O) bütün alemlerin Rabbinden bir vahiydir. Şimdi o, (kendisine bunu emanet ettiğimiz kişi,) kendi sözlerinden bir kısmını bize isnat etmeye kalkışsaydı, onu kuvvetle yakalar ve şah damarını keserdik. Hiç biriniz de onu koruyamazdı!" (Hakka Suresi, 69/40-47)*

Mekke müşriklerinin kesintisiz bir biçimde sürdürdükleri taktik manevraların hiçbiri tutmayınca ve Müslümanların sayısı giderek artmaya devam edince, bu kez Allah resulüyle uzlaşma ve deyim yerindeyse onu satın alma yoluna gitmeye çalışmışlardır. Bir anlamda pazarlık yoluyla ve servet teklif ederek Hz. Peygamber'i saf değiştirmeye çağırmışlardır. İşte bu taktik mücadeleler çerçevesinde ona daha yumuşak bir tavırla muamele etmeye çalışan ve kendisine mal ve servet teklifinde bulunarak satın almak isteyen müşriklerin yeni manevrası, hemen yeni bir ilahi uyarı ve müdahaleyle bertaraf edilmiş ve savuşturulmuştur:

*"Öyleyse yalanlayanlara itaat etme. Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar. Şunların hiçbirine itaat etme! Yemin edip duran aşağılık, herkesi kınayan, söz götürüp getiren; hayra engel olan, saldırgan, gühnahkâr; kaba, sonra da soysuz, alçak, mal ve oğullar sahibi olmuş diye yolunu şaşırmış. Kendisine ayetlerimiz okunduğu zaman: 'Eskilerin masalları' dedi. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız."* (Kalem Suresi, 68/9-15)

Tefsir kaynaklarında yukarıdaki ayetlerde nitelikleri anlatılan adamın Mekke müşriklerinin önde gelen isimlerinden Velid b. Muğire olduğu ve onun Hz. Peygamber'e dininden dönmesi için büyük maddi yardım ve servet teklifinde bulunduğu belirtilir.<sup>8</sup> Yine Müddessir Suresi'nde yer alan bazı ayetlerin de bu kişinin davet karşısında takındığı inatçı ve tahrifkâr tutumundan dolayı nazil olduğu nakledilir.<sup>9</sup> İşte İslam davetinin Mekke dönemi boyunca yeni dinin sesini boğmak ve susturmak için duruma göre sertlik, kaba kuvvet ve şiddetin de dâhil olduğu her türlü yol denenmiştir. Baskı ve işkenceler müminlerin durumuna ve sosyal statüsüne göre değişirken, müşriklerin her biri de kendine özgü yöntemlerle türlü hile ve desiselere, işkence ve öldürme de dâhil olmak üzere her türlü yola başvurarak İslam daveti engellenmeye çalışmıştır.<sup>10</sup>

Baskı, şiddet ve zorun yoğunlaştığı dönemlerde zaman zaman ümitsizliğe ve yılgınlığa düşme ihtimali karşısında Yüce Allah, Hz. Peygamber'i ve müminleri sabırlı olmaya çağıran, teselli eden ve öğütlerle morallerini yüksek

8 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, (thk. Ahmed Ferid), Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, I-III, Beyrut, 2003, III, 387.

9 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, III, 414.

10 M. İzzet Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, (trc. Mehmet Yolcu), Yöneliş Yayınları, I-III, İstanbul 1989, II, 199-200.

tutmaya çalışan ayetler inzal etmiştir. Bu çerçevede Hz. Peygamber'e yönelik uyarı mahiyetinde değerlendirilebilecek ayetlerden birinin meali şöyledir:

*"Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık Sahibi (Hz. Yunus) gibi olma! Hani o dertli dertli (öfkeye boğulmuş ta) Rabbine niyaz etmişti."* (Kalem Suresi, 68/48)

Müfessirlerin beyanına göre Ninova bölgesine peygamber olarak gönderilen Hz. Yunus sabırsızlanmış ve kavminin inkârı karşısında hemen öfkeye kapılarak, mücadele konusunda sabır ve sebat göstermediği, öfkesine yenik düşerek yaşadığı bölgeyi izinsiz bir şekilde terk ettiği için ilahi bir cezaya maruz kalarak balık tarafından yutulmuştur.<sup>11</sup> Fakat daha sonra *"La ilâhe illâ ente subhâneke, innî küntü mine'z-zalimin"* diye başlayan ve kendisinin nefesine zulmettiğini belirterek bağışlanma talebinde bulunan samimi tövbesi, içli ve yanık niyazı karşısında Yüce Allah onu affetmekle kalmamış içinde bulunduğu zor durumdan da kurtarmıştır.<sup>12</sup> Tekrar kavmine dönerek onların küfürden tövbe ederek imana gelmelerini sağlayan Hz. Yunus, davetinde başarılı olmuş ve böylece kavmi de onun ardından pişmanlık duydukları ve iman ederek tazarru ve niyazda bulundukları için helâk olmaktan kurtularak belli bir süre ilahi nimetlere mazhar olmuştur.<sup>13</sup> İşte yüce Allah bu tarihi olayı anlatarak Hz. Peygamber'i uyarmış, müminlerle birlikte sabır ve sebat göstermesini istemiş ve Hz. Yunus'un başarımın kendisi için önemli bir örnek teşkil etmesini sağlamıştır.

Mekke döneminde İslam davetinin zor zamanlarında Hz. Peygamber'e yönelik başka teklif ve talepler de olmuştur. Bunlar arasında inkârcıların Kur'an-ı Kerim'in toptan değiştirilerek onun yerine başka bir kitabın getirilmesi veya işlerine gelmeyen keyiflerini okşamayan bazı ayetlerin tebdil edilmesi önerisi de vardır. Bu tür talepler karşısında Hz. Peygamber uyarılmış ve müşriklere Kur'an-ı Kerim'in ilahi bir kelim oluşu ile ilgili akli deliller ve mantıki gerekçeler sunan ayetler nazil olmuştur.<sup>14</sup> Bu ayetlerde ayrıca ilahi

11 Ebu's-Suûd Efendi, *İrşâdu akli's-selim ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerim*, Daru lhyâu't-Turâsî'l-Arabî, I-IX, Beyrut 1990, 176.

12 *"Balık Sahibi de hani öfkelenerek gitmişti de biz kendisini aslâ sıkıştırmayız zannetmişti. Derken zulmetler içinde «La ilahe illa ente subhaneke inni kuntu minez-zalimin» diye nidâ etti. Biz de duâsını kabul ile icabet ettik de, kendisini gamdan kurtardık ve işte mü'minleri böyle kurtarıyoruz."* (Enbiya Suresi, 21/87-88)

13 Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-beyân*, Daru'l-Fikr, I-XXIX, Beyrut 1988, XI, 171; Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fethu'l-Kadir*, Matbaatu Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır 1964, II, 474; Ebu's-Suûd Efendi, *İrşâdu akli's-selim ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerim*, I, 176; el-İmam el-Kuşeyrî, *Letâifu'l-işârât*, el-Hey'etu'l-Misriyye, 1981, II, 116; İbn Cüzey el-Kelbî, *Kitâbu't-teshîl li ulûmi't-tenzil*, Daru'l-kitâbi'l-Arabî, I-II, Beyrut 1983, II, 99; Muhammed Ali es-Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, Dersaadet, I-III, t.y., I, 598.

14 Elmahlı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, I-IX, İstanbul 1979, IV, 2688-2689.

kelam konusunda onun asla bir tasarrufunun olamayacağı, buna cüret edemeyeceği ve asi konumuna düşemeyeceği, dahası olmayan bir şeyi varmış gibi göstererek Allah'a karşı müfteri durumuna düşmesinin de mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

*"Böyle iken âyetlerimiz birer beyyine olarak karşılarında okunduğu zaman Biz'e kavuşmayı arzu etmeyenler «Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir» dediler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmek benim için olacak şey değildir! Ben ancak bana vahyolunana ittiba ederim; ben, Rabbime isyan edersem şüphesiz büyük bir günün azâbından korkarım." De ki: "Eğer Allah dileseydi ben onu size okumazdım, hiç bir suretle de size onu bildirmezdi. Bilirsiniz ki ben sizin içinizde bundan evvel bir ömür durdum, artık bir kere aklınıza müracaat etmez misiniz? Artık bir yalanı Allah'a iftira eden veya onun âyetlerine yalan diyenden daha zâlim kim olabilir? Şüphe yok ki mücrimler, felâh bulmaz!" (Yunus Suresi, 10/15-17)*

Yukarıdaki ayetlerle aynı muhtevaya sahip başka ayetler de vardır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'den Kur'an-ı Kerim'in değiştirerek onun yerine başka ayetler getirmesini istemek boş ve saçma bir talep olmaktan öte bir anlam taşımaz. Çünkü son tahlilde Hz. Muhammed de kendisine inen ayetleri kabullenmek ve onlara iman ederek gereğini yerine getirmekle mükellef bir aracı ve elçiden başka bir şey değildir.

*"Bir de «Ona Rabbinden bambaşka bir ayet indirilse ya!» diyorlar. Sen de, de ki: "Gayb ancak Allah'a mahsus, intizar edin ben de sizinle beraber muntazır olanlardanım." (Yunus Suresi, 10/20)*

Kur'an-ı Kerim'in gerek Mekke gerekse Medine döneminde nazıl olan ayetlerinde Müminlerle birlikte Hz. Peygamber'in kendisinin de bizzat Rabbinden indirilen ayetlere iman ettiği vurgulanmıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber ilahi mesajın mübeşşiri, münziri ve mübelliği olduğu gibi, aynı zamanda muhatapı ve sorumlusudur da. Hz. Nebi, bir yandan insanlara ilahi buyrukları olduğu gibi iletme göreviyle mükellef iken, diğer yandan da onları kendi hayatına tatbik etmekle sorumludur. Bu bağlamda muhtelif ayetlerde kendisine vahyedilen ilahi buyruklar konusunda onun asla bir tereddüt ve kuşkuyla düşmemesi uyarısı yapılarak, Allah'ın ayetlerini tekzip etme gibi büyük bir cürüm işlememesi ikaz ve ihtarı yapılmıştır.

*"Şimdi şu sana indirdiğimiz şeylerde bilfarz şüphe edecek olursan senden evvel kitap okuyanlara sor. Kasem olsun ki sana Rabbinden hak geldi!! Sakın şüphe edenlerden olma!! Ve sakın Allah'ın ayetlerini tekzip edenlerden olma ki, hüsrâna düşenlerden olmayasın." (Yunus, 10/94-95)*

Bazı müfessirler bu türdeki ayetlerde hitabın Hz. Peygamber'e yönelik tekid ve takviye bağlamında bir ihtar olduğunu, onunla beraber müminlerin de



murad edildiğini beyan ederler.<sup>15</sup> Bu türdeki uyarı ayetleri, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygamber'in değil, aşkın bir kuvvet ve kudretin eseri olduğunun en bariz kanıtları durumundadır.

Mekke döneminde nazil olan başka ayetlerde Hz. Muhammed'in daha önce nübüvvet gibi bir tasarısı veya beklentisi, bu yönde bir ümit veya arzusunun olmadığı belirtilir. Devamında da kâfirlere arka çıkma veya destek olma gibi bir hata işlememesi, Allah'ın ayetleri konusunda dikkatli davranarak müşriklerin çevirecekleri bir takım yeni numaralar karşısında dikkatli ve uyanık olması uyarısı yapılmaktadır.

*"Sen, sana kitap indirileceğini ümit eder değildin, fakat Rabbinden bir rahmet. O halde sakın kâfirlere zahir olma! Ve sakın sana indirildikten sonra Allah'ın ayetlerinden seni çevirmesinler, hemen Rabbine davet et ve sakın müşriklerden olma!"* (Kasas Suresi, 28/86)

Rivayetlere göre yine davetin Mekke döneminde müşrikler değişik entrikalar peşinde koşmayı sürdürmüş, müminlerle ve yeni dinin elçisi ile bir takım uzlaşma arayışları içine girmiş ve bu çerçevede Hz. Peygamber'den bazı tavizler koparmak istemişlerdir. Allah resulü de yine kendi mülahazasıyla değerlendirmesini yaparak bu isteklerin bazılarını karşılamayı makul bulmuş ve onlara bazı ödünler vermeyi düşünmüş, sonuçta onların isteklerine meyleder gibi olmuştur. Bunun üzerin de Cenab-ı Hak hemen kendisini uyarmış ve bu çerçevede çok ciddi uyarı ve tehditler içeren şu ayetler nazil olmuştur.<sup>16</sup>

15 Bazı müfessirler ise burada hitap peygambere olsa da muradın müminler olduğunu görüşünü tercih ederek, peygamberin murad edilmiş olduğu şeklindeki anlayışı zayıf bir görüş olarak 'kile' lafzıyla zikrederler. Kurtubi, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübü'l-İlmîyye, I-XI, Beyrut 1988, VIII, 244; İbn Cüzey el-Kelbi, *Kitâbu't-teshîl li Ulûmi't-tenzil*, II, 99. ez-Zamahşeri gibi bazı müfessirler, burada "varsayalım ki" şeklinde bir takdirin ve temsili bir anlatımın olduğunu kabul etmektedir. Bkz. ez-Zamahşeri, *Keşşâf*, Daru'l-Marife, I-IV, Beyrut t.y., II, 203; Elmahlı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV, 2744. Kuşeyri gibi bazı tasavvuf ehli müfessirler ise bu ayetleri Hz. Peygamber'in şüpheye düşmediği, dolayısıyla kavmini korkutma ve ürktülmeye yönelik bir hitap olarak anlamışlardır. el-İmam el-Kuşeyri, *Letâifu'l-işârât*, (thk. İbrahim Besyuni), el-Hey'etu'l-Missriyyetu'l-Amme, I-III, y.y., 1981, II, 115.

16 Bu ayetlerin nüzulü konusunda farklı görüşler vardır. 1- Bir görüşe göre Hz. Muhammed 'Hacer-i Esved'i selamlamak istediğinde Kureyşliler ona engel olmuş ve "Gelip bizim tanrılarımıza el sürmedikçe bırakmayız" demişlerdir. Peygamber'in gönlünden de böyle bir düşünce geçince, bu ayetler nazil olmuştur. (Kâdi Beydâvi, *Envâru't-tenzil ve esrâru't-te'vil*, Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebi, I-II, Mısır, t.y., I, 593.) 2- İkinci bir rivayete göre müşrikler tanrılarını andığı ve bazı tavizler verdiği takdirde Hz. Peygamber'e tabi olacaklarını söylediler. Hz. Peygamber'in içinden de onların önerilerini yapmak geçince bu ayetler indi. (Abdurrezzak b. Hemmam, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-aziz*, Daru'l-Marife, I-II, Beyrut 1991, I, 325-326; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XII, Yeni Ufuklar Neşriyat, t.y., V, 237) 3- İbn Abbas'tan nakledildiğine göre de Sakif heyeti Hz. Peygamber'e gelerek ondan çeşitli isteklerde bulunmuşlardı. İs-

*"Az daha seni bile, sana vahyettiğimizden gayrisini bize karşı iftira edesin diye fitneye düşüreceklerdi ve o takdirde seni halil ittihaaz edeceklerdi. Ve eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık, sen onlara az bir şey meylede yazdındı. Ve o takdirde biz sana muhakkak hayatın da katmerli, mematın da katmerli acısını tattırırdık. Sonra bize karşı kendin için hiç bir yardımcı da bulamazdın."* (İsrâ Suresi, 17/73-75.)

Görüldüğü üzere bu ayetlerde Hz. Peygambere hem dünyada hem de ahirette katmerli bir azabın tattırılacağı noktasında çok ciddi bir uyarı ve hatta tehdit yöneltilmiştir. Aynı surede bu minval üzere yukarıdan bir uyarı ve emir mahiyetinde nazil olmuş, vahiy konusunda Hz. Nebi'nin hiçbir dahlilin bulunamayacağını ifade eden benzeri ayetler de bulunmaktadır. Söz konusu ayetlerden bir diğerrinin meali şöyledir:

*"Celâlim hakkı için dilersek sana vahyettiğimizi de tamamen gideriveririz, sonra bize karşı kendine bir vekil de bulamazsın."* (İsra Suresi, 17/86.)

Hz. Peygamber'in mücadelesini püskürtmede ve İslam davetinin çağrısını susturmada başarılı olamayan müşrikler bu defa ondan olmadık gerekçelerle türlü akıl dışı isteklerde bulunmaya, ayetleri kendisinin uydurduğunu iddia etmeğe, mucize getiremediğini ileri sürerek böylece onun aciz olduğunu ve dolayısıyla peygamber olmadığını ispata çalışmışlardır. Doğal olarak bu tür istekler Hz. Peygamber'in canını sıkmakta ve onu üzmekteydi. İşte bu noktada da Cenâb-ı Hak duruma müdahil olmakta ve hem müşriklere cevaplar içeren, hem de Hz. Nebi'ye ikaz ve uyarılar ihtiva eden ayetler indirmiştir.

*"Şimdi ihtimal ki sen "Ona bir hazine indirilse ya! Veya beraberindeki bir Melek gel-se ya!" diyorlar diye göğsün daralarak sana vahyolunanın bazısını bu sebeple terk edecek olursun. Fakat sen sırf bir uyarıcısın! Allah ise her şeye karşı vekildir. Yoksa "Onu kendi uydurdu" mu diyorlar? Öyle ise de: "Haydin onun gibi uydurma on süre getirin, Allah'tan başka gücünüzün yettiğini de çağırın, eğer doğru söylüyorsanız bunu yaparsınız!" Yok eğer bunun üzerine size cevap veremedilerse artık bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve ondan başka ilâh yoktur, nasıl artık teslim ediyor, Müslüman oluyorsunuz değil mi?"* (Hud Suresi, 11/12-14)

Hz. Peygamber'den olmadık isteklerde bulunan ve karalama kampanyalarını düzenleyerek her türlü yolla mücadeleyi akim kılmaya çalışan müşriklerin bu itham ve iftiraları, Hz. Nebi'nin yüreğini incitmekte, içini burkmakta ve

tekleri arasında putları Lat'a bir yıl dokunmaması, kendi vadilerinin Mekke vadisi gibi Harem bölgesi yapılması, Araplara karşı kendi üstünlüklerinin tanınması, namazdan muaf kılınmaları, faiz almalarına izin verilmesi bulunmaktaydı. Hz. Peygamber bu istekler karşısında susunca bu ayetler nazil olmuştur. (Rivayet için bkz. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*, II, 266-267; İbn Vehb ed-Dineverî, *el-Vadîh fî tefsîri'l-Kur'anil-Kerim*, (thk. Ahmed Ferid), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-II, Beyrut, 2003, I, 461; Kâdî Beydâvî, I, 593.)

onu inciterek derinden yaralamaktaydı. İşte bu gibi durumlarda da Yüce Kudret devreye girerek bir yandan Hz. Peygamber'i dikkatli olması noktasında uyarırken öte yandan da teskin ve teselli etmekteydi. Ona geçmiş peygamberlerin de benzer sıkıntılara maruz kaldığını belirterek sabırlı olmasını tavsiye etmekteydi. Dahası bu noktada onun vahiy konusunda yapacak bir şeyi olmadığı uyarısını da yaparak Kur'an-ı Kerim'in kaynağının Yüce Allah olduğunu üzerine basa basa vurgulamaktaydı.

*"Celâlim hakkı için biliyoruz ki söyledikleri lâf seni cidden incitiyor. Mâmâfih onların 'yalancı' dedikleri sen değilsin. Lâkin zalimler Allah'ın âyetlerine cehudluk ediyorlar! Celâlim hakkı için senden önce gönderilen Peygamberler tekzip olundu da, tekzip ve ezâ edilmelerine karşı sabrettiler, nihayet kendilerine yardımımız geldi. Öyle ya Allah'ın kelimâtı vaadini değiştirebilecek hiç bir kuvvet yoktur. Alimallah sana mürselin kıssalarından haber de geldi. Eğer onların omuz dönmeleri sana pek ağır geliyorsa haydi kendi kendine yerin dibine inecek bir baca veya göklere çıkacak bir merdiven arayıp da onlara bambaşka bir âyet getirmeğe gücün yettiği takdirde hiç durma! Allah dilemiş olsa idi elbette onları hidayet üzere toplardı, o halde sakın cahillerden olma."* (En'am Suresi, 6/33-35)

Bu bağlamda nazil olan ayetlerde Hz. Peygamber'den onların isteklerini yerine getirme gücüne sahip tabiatüstü güçlere sahip bir süper güç olmadığını söylemesi de istenmekteydi. Bu türdeki ayetlerde onun da diğer insanlar gibi bir beşer olduğu uyarısı yapılmakta dolayısıyla dileyenin iman etmesi, dileyenin de inkâr etmesi istenmekteydi. Nihayetinde -sonucuna katlandıktan sonra- insanlar her türlü seçimi yapmakta özgür yaratılmış varlıklardır.

*"De ki: "Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demem; "gaybı da bilmem." Size "Ben Melekim" de demem. "Ben ancak bana verilen vahye ittiba ederim." De ki: "Kör, görenle bir olur mu? Artık bir düşünmez misiniz?"* (6/En'am Suresi, 50)

Akla hayale gelmeyecek her türlü yolu deneyerek İslam'ın sesini boğmaya çalışan müşriklerin ileri gelenleri, kendilerini diğerlerinden üstün gören ve ayrıcalıklı olduğuna inan mütekebbirler sınıfı, Hz. Peygamber'den yanındaki zayıf, güçsüz ve yoksul kimseleri, eski kölelerden ve alt tabakaya mensup kimselerden uzak durması şartıyla İslam'ı kabul etmeyi düşünebileceklerini bildirmişlerdir. Hazreti Peygamber bu talebi anında reddetmiştir.<sup>17</sup> Bunun üzerine Cenab-ı Hak tıpkı Abdullah İbn Ümmü Mektup olayında olduğu gibi Hz. Peygamber'i ve onun şahsında bütün İslam takipçilerini uyarmış ve deyim yerindeyse böyle bir şeyi hiçbir dönemde aklınızdan bile geçirmeyin denilecek tarzda değişmez ahlaki öğütler içeren ayetler inzal etmiştir.

17 Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, 234.

*"Ve öyle Rablerinin cemalini istiyerek sabah, akşam ona dua edenleri yanından kovayım deme! Sana onların hesabından sorumlu değilsin, tıpkı onların da hiçbir şekilde senden sorumlu olmadıkları gibi. Bu nedenle onları kovma hakkına sahip değilsin, yoksa zalimlerden olursun!"* (En'âm Suresi, 6/52)

Risalet görevini yapma konusunda son derece istekli, özverili ve her türlü fedakârlığa hazır olan Allah Resulü, başarısız olduğu durumlarda son derece mahzun olmakta ve çaresizliği karşısında içten içe kendini paralamaktaydı. Bu gibi durumlarda da yine Yüce Allah onu teskin etmekte, kalbine sükûnet bahşederek onu sabırlı olmaya ve kendine sığınmaya çağırmaktadır.

*"Şimdi bu söze inanmazlarsa belki arkalarından esef ile kendini üzeceksin."* (Kehf Suresi, 18/6) *"Öyle de ve Rabbinden sana vahyolunanı tilâvet eyle, onun kelimelelerini tebdil edecek yoktur ve ondan başka bir penah bulamazsın."* (Kehf Suresi, 18/28)

Gönderdiği dinin ve indirdiği kitabın sahibi bu dini kemale erdireceğini, kafirler istemese de nurunu tamamlayacağını vaadetmekte ve kelami ilahisini her türlü şeytani müdahaleye karşı koruyacağını belirtmektedir. Bu noktada Allah resulünü sabırlı ve kararlı olmaya, azimli olmaya teşvik ederek te-laşa kapılmadan yoluna devam etmesini istemekteydi. Bu bağlamda elçisine şöyle bir uyarı yapmaktaydı.

*"Sabret, sabrın da ancak Allah'ın inayetiyledir ve onlara karşı mahzun olma, yaptıkları mekirden telâş da etme."* (Nahl Suresi, 16/127)

Meyveler sabırla olgunlaşmış, azmin elinden de hiçbir şey kurtulmazmış fehvasınca Allah resulü her türlü entrikaya, baskı, şiddet ve yıldırıma rağmen başarılı olmuş ve İslamiyet'i yalnızca Mekke halkına değil Medine'den gelen bir gruba da tebliğ etmek suretiyle onların iman etmelerine de vesile olmuştur. Böylece Mekke'de bunalan ve nefes almakta zorluk çeken müminler kendilerine yeni bir yurt bularak oraya hicret etmeye başlamışlardır. Mekke'de kalarak davasını aynı azim ve kararlılıkla sürdüren Allah resulünü durdurmakta ve İslam'ın sesini boğmakta başarısız olan Mekke müşrikleri, Daru'n-Nedve denilen merkezde bir araya gelerek son çare olarak Hz. Peygamber'in Mekke'den sürülmesi veya öldürülmesi seçeneklerini tartışmış ve nihayetinde onu öldürülerek ortadan kaldırılması kararını almışlardır.<sup>18</sup>

Bu durumu Hz. Peygamber'e haber veren yüce Allah onun da Mekke'den Medine'ye hicret etmesine izin vermiş ve o da sadık dostu Hz. Ebubekir'e du-

18 *"Hani bir vakit de o kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri veya sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı, onlar tuzak kurarlarken Allah da karşılığını kuruyordu, öyle ya Allah tuzakların hayırlısını kurar!"* (Enfâl Suresi, 8/30)

rumu haber vererek beraber hicret etme teklifini götürmüştür. Geceleyin gizlice buluşarak birlikte hicret etmeyi kararlaştıran iki dost, hemen gerekli hazırlıkları yapmışlardır. Allah Resulü gece yatağına Hz. Ali'yi yatırdıktan sonra sadık dostu ile buluşup Mekke'den Medine'ye hicret etmiştir. Ertesi gün durumdan haberdar olan Mekke müşriklerinin arama ve yakalama konusundaki bütün çabaları başarısızlıkla sonuçlanmış ve sonuçta hicret gerçekleşerek yeni şehir onun nuruyla aydınlanıp Yesrip'ten Medine-i Münevvere'ye dönüşmüştür.

## 2- Hz. Peygamber'e Medine Döneminde Yapılan Uyarı ve Tehditler

Davetin Medine dönemi doğal olarak cemaat ve toplum olmaktan kurumlaşmaya ve site devleti olmaya geçiş dönemidir. Bu yeni site devletinde önce yepyeni bir mescit inşa edilmiş, Medine'li Ensar'la, Mekke'den gelen Muhacirler arasında dostluk ve kardeşlik bağları kurulmuş, şehirde yaşayan Ehl-i Kitap mensuplarıyla karşılıklı anlayış ve hoşgörü esasına dayalı Medine sözleşmesi imzalanmış ve bir yandan da İslam daveti hızla yayılmaya devam etmiştir. İslam davetinin Medine dönemi yaklaşık on yıl sürmüş ve bu on yıl içerisinde nazil olan ayetlerde de Kur'an-ı Kerim'in ilahi kelimeler olduğunu ispatlar tarzda Hz. Peygamber'e yönelik kimi uyarılar ve zaman zaman tenkit, takdir ve tehditler içeren ayetler nazil olmaya devam etmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in ilahi bir kelimeler oluşunu ispat bağlamında değerlendirdiğimiz Medine döneminde nazil olan sure ve ayetlerdeki Hz. Peygamber'e yönelik uyarı ve tehditler, yaptığı bazı tasarruflarda hata ettiğine ve bunları düzeltmesi gerektiğine dair ihtar ve düzeltme içerikli sure ve ayetler, nüzul sebepleri ve içerdiği konular bakımından Mekke dönemindekilere göre biraz farklılık arz etmeye başlamıştır. Bu dönemde nazil olan ayetlerde daha çok Hz. Peygamber'in yaptığı bir takım uygulamaların yanlış olduğu belirtilmiş, yıkılması gereken kimi cahili adetleri yıkmada konusunda cesur davranması istenmiştir. Özellikle devletleşme süreciyle Medine toplumunda münafıklar denilen ve gerçekte inanmadığı halde çeşitli gerekçelerle inanmış gibi görünen bir zümre ortaya çıkmıştır. Ayrıca Medine'de Ben-i Kaynuka, Ben-i Nadir ve Ben-i Kureyza'dan müteşekkil bir Yahudi topluluğu bulunmaktaydı. İşte Hz. Peygamber'den gerek münafıkların gerekse Yahudilerin kimi girişimleri konusunda dikkatli olması istenmiş ve onlarla ilişkileri düzenlerken yaptığı bazı içtihat ve değerlendirme hatalarıyla ilgili ikaz ve ihtarlar yapılmıştır. Bu türdeki uyarı ve tenkitleri Medine döneminin ilk yıllarında nazil olan surelerin başında gelen Bakara, Enfâl ve Al-i İmran sureleri kadar daha sonraki dönemlerde nazil olan Ahzab, Maide ve Tevbe suresi gibi geç dönem Medeni surelerde de görmek mümkündür.

Kur'ân-ı Kerim'in Mekke dönemi kadar Medine döneminde nazil olan surelerinde de müteaddit defalar Allah resulünün içtihatlarında hata ettiğini bildiren ve onu uyaran ayetler yer alır. Hatta bazı konularda Hz. Ömer'in görüş ve önerileri doğrultusunda, onun kanaatinin haklı olduğunu destekler mahiyette ayetler nazil olmuştur. Kaynaklarda bunlar "muvâfakât-ı Ömer" olarak adlandırılmaktadır ki, Celaleddin es-Suyûti (ö.911/1505) bazı alimlerin bunların sayısını yirmiye kadar çıkardıklarını nakletmekte ve eserinde bunları tek tek sıralamaktadır.<sup>19</sup>

Rivayete göre Allah resulü hicretten sonra İslam henüz kökleşmeden kazandığı ilk savaş sonucunda ele geçirdiği Bedir esirlerine nasıl muamele etmesi gerektiği konusunda ashabına danışmış ve Hz. Ömer'in öldürme teklifine pek sıcak bakmamıştır. Hz. Ebubekir'in ve diğer sahabîlerin önerdiği fikre uyarak onları fidye karşılığında serbest bırakma kararını almıştır.<sup>20</sup> Bunun üzerine indirilen ayetlerde hiçbir peygamberin küfrü kahredip, İslam'ı kesin olarak güçlendirecek şekilde hak kuvvetinin istikrarını temin etmeden, Allah düşmanlarını iyice kırıp kuvvetlerini kesinceye kadar esir tutmakla iştigal etmesinin meşru bir hareket olmadığı uyarısı yapılmıştır.<sup>21</sup>

*"Hiç bir Peygamber için Arzda ağır basmadıkça esirleri olmak doğru değildir. Siz, Dünya nimetini istiyorsunuz Allah ise Âhireti kazanmanızı diliyor ve Allah azîzdır, hakimdir. Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasa idi, aldığınız fideden dolayı size mutlak büyük bir azap dokunurdu. O halde savaşta ele geçirdiğiniz şeyler içinden helal olanları kullanın ve takva sahibi olun. Allah çok esirgeyen gerçek bağışlayıcıdır."* (Enfâl Suresi, 8/67-69)

Yukarıdaki ayetlerde Allah resulüne önce esirler konusunda yaptığı hata bildirilip şiddetli bir tarzda reddolunuyor, ancak hemen akabinde de onun bu uygulaması kabul edilip Allah resulünün gönlü de alınıyor, bu tutum daha sonra bir kural haline getiriliyor.<sup>22</sup> Müfessir, İbn Kesir (ö.774/1372) tefsirinde esirler konusundaki hükmün ulemanın cumhuruna göre şu şekilde sabit

19 Celaleddin es-Suyûti, *Târihu'l-Hulefâ*, (thk. İbrahim Ebyarî), Daru'l-Kalem, Beyrut 1986, 137. Suyûti'nin naklettiği üzere Buhârî ve Müslim'in tahririne göre Hz. Ömer: "Üç meselede Rab-bime muvafakat ettim" demiştir. "Ey Allah'ın Resulü Makam-ı İbrahim'de bir namazgâh edin-sen" dedim, "Makam-ı İbrahim'de bir namazgâh edin" (Bakara, 2/125) ayeti nazil oldu. "Ey Allah'ın Resulü senin kadınlarının yanına iyiler de kötüler de giriyor, onlara örtünmelerini em-retsen" dedim, hicab ayeti nazil oldu. Allah resulünün kadınları kıskançlık (gayret) gösterince "Umulur ki, o sizi boşarsa Rabbi onu sizden daha hayırlılarla değiştirir" dedim. Ayet de aynen bu şekilde nazil oldu. (Tahrir, 66/5) demiştir." Suyûti bunlara ilaveten diğer muvafakâtları da naklederek yirmi muvafakatın tamamını nakletmektedir. Bkz: Celaleddin es-Suyûti, 137-138.

20 el-Hâfız İbn Kesir, IV, 32.

21 Elmahlı M. Hamdi Yazır, IV, 2432.

22 Suat Yıldırım, 218-219.

olduğunu bildirmektedir: Buna göre imam esirlerle ilgili uygulama konusunda muhayyerdir. Dilerse Ben-i Kureyza olayında olduğu gibi öldürmeye; dilerse mal veya esir karşılığında fidye ile serbest bırakmaya; isterse köleleştirmeye de karar verebilir. Bunun İmam-ı Şafii ile âlimlerden bir grubun kanaati olduğunu belirten İbn Kesir, bu konuda müçtehit âlimler arasında ihtilaf olduğunu söyleyip fıkıh kaynaklarına müracaat etmeyi önermektedir.<sup>23</sup>

Medine döneminin ilk yıllarında nazil olan Al-i İmran Suresi'ndeki bir ayette de yine Allah Resulü'nün vahiy konusunda elinden hiç bir şeyin gelmeyeceği uyarısı yapılmaktadır. Rivayete göre Allah Resulü, Uhut Savaşı'nda bir düşünün kırılmasına ve yaralanmasına sebep olan, şehit düşen amcası Hz. Hamza'nın cesedine müсле yapan kâfirlere veya İslam muhaliflerine beddua etmek isteyince şu ayet-i kerime nazil olmuştur.<sup>24</sup>

*"Allah'ın onların tevbelerini kabul etmesine yahut onları cezalandırmasına karar vermesi senin işin değildir [Ey Peygamber!] Çünkü onlar zalimlerin tâ kendileridir."*  
(Al-i İmrân Suresi, 3/128)

Elmalılı merhumun beyanına göre bu ayetin uyarısı şudur ki, başkaları şöyle dursun sen bile hiçbir emre, hiçbir hükme malik değilsin. Allah'ın emri olmayınca kâfirlere veya muhaliflere hiçbir şey yapamazsın.<sup>25</sup>

Hz. Peygamber'e yönelik uyarı ve ihtarların yapıldığı bir diğer sure de hicrî beşinci yılın sonlarına doğru nazil olan ve adını bu yılda meydana gelen kabileler savaşından alan Ahzâb Suresi'nde yer almaktadır.<sup>26</sup> Bu suredeki bazı ayetler öncelikle İslam öncesi toplumda kökleşmiş bir vaziyette bulunan ve İslam sonrasında da varlığını sürdüren bazı cahilî adetlerin yıkılmasını hedefler. Bu çerçevede Ahzâb Suresi, Hz. Peygamber'in şahsî ahvalini, ailesiyle olan ilişkilerini ve yalnızca onun eşleri için geçerli olan davranış kurallarını da konu edinir. Bu nedenle sure Hz. Peygamber'e ve onun şahsında da tüm müminlere yönelik uyarı mahiyetinde bir girişle başlamaktadır:

*"Ey o Peygamber! Allah'tan kork ve kâfirlere, münafıklara itaat etme, muhakkak ki Allah alimdir, hakimdir. Ve Rabbinden sana ne vahyolunuyorsa onun ardınca git, muhakkak ki Allah ne yaparsanız haberdardır. Ve Allah'a tevekkül (i'timat) kıl ki, vekil olarak Allah yeter."* (Ahzâb Suresi, 33/1-3)

23 el-Hâfız İbn Kesir, IV, 35.

24 Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud el-Ferra el-Bagavî, I, 350, el-Bağavî bu ayetin sebe-i nüzulu hakkında ikinci bir rivayet daha nakleder ki, o da hicretin dördüncü yılında Bir-i Maüne'de yetmiş kurrayı öldüren insanlara -namazlardan sonra- beddua etmesi hadisesidir. Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud el-Ferra el-Bagavî, I, 349-350.

25 Elmalılı Hamdi Yazır, II, 1172.

26 Muhammed Esed, 849.

Daha Hz. Muhammed peygamber olmadan önce ilk eşi Hz. Hatice kendisine çocuk yaşta esir alınarak Mekke'de satılan, Kuzey Arabistan kabilelerinden Benî Kelb'e mensup olan Zeyd b. Harise isimli genç bir köle hediye etmişti. Hz. Muhammed de çocuğu alır almaz özgürlüğüne kavuşturmuş ve bir süre sonra da evlatlığı yapmıştı. Hz. Zeyd de İslamiyet'i ilk kabul eden azatlı köleler arasında yer almıştı. Yıllar sonra bir kölenin yahut özgürlüğüne kavuşmuş eski bir kölenin 'özgür doğmuş' bir kadınla evlenmesi hususunda eski Arap toplumunda mevcut olan köhneleşmiş önyargıları kırmak için Hz. Peygamber, Zeyd'i kendi öz halasının kızı Zeynep binti Cahş ile evlenmeye ikna etti. Zeyneb binti Cahş, Hz. Zeyd ile evlenme teklifine isteksiz ve gönülsüz bir şekilde de olsa razı oldu. Bir süre sonra evlilik yürümemeye başlayınca taraflar birkaç kez boşamanın eşiğine kadar geldiler ve iki taraf her defasında Hz. Peygamber tarafından tahammül göstermeğe ve ayrılmamaya ikna edildiler. Ancak sonunda evliliğin yürümeyeceği kesinleşti ve Zeyd hicri beşinci yılda Zeyneb'i boşadı. Kısa bir süre sonra da Hz. Peygamber geçmişteki mutsuzluktan dolayı üzerinde hissettiği ahlakî sorumluluğu telafi etmek için Hz. Zeyneb ile evlendi.<sup>27</sup> Tabii bu durum inkârcılar ve bu arada münafıklar için bir malzeme ve istismar aracı olarak kullanılmaya başlandı.

Aşağıdaki ayetler Hz. Zeyd ile Hz. Zeyneb'in boşanması ve Hz. Peygamber'in Zeyneb'i nikâhlanması hadisesini olduğu gibi anlatmakta ve Allah resulünün içinde gizlediği bazı duyguları dahi ifşa ederek onun şahsında diğer müminlere de önemli uyarı ve ihtarlar yapmaktadır:

*"Hem hatırla o vakti ki, o kendisine hem Allah'ın nimet verdiği hem senin nimet verdiğin kimseye; „Zevcenî kendine sıkı tut ve Allah'tan kork” diyordun da, nefsinde Allah'ın açacağı şeyi gizliyordu. İnsanları sayıyordun, hâlbuki Allah, kendisini saymana daha gerekti. Sonra vaktâ ki Zeyd, o kadından ilişkisini kesti, biz onu sana tezcîc eyledik, tâ ki oğullukların ilişkisi kestikleri zevcelerinde müminlere bir darlık olmasın! Allah'ın emri de fiile çıkarılmış bulunuyor. Peygambere Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur, bundan evvel geçen bütün Peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyle ve Allah'ın emri biçilmiş bir kader bulunuyor."* (Ahzâb Suresi, 33/37-38)

Hz. Aişe bu mesele hakkında "Eğer Resulullah kendisine vahyedilen Allah'ın kitabından bir şey saklamış olsaydı, "Fakat Allah'ın açığa vuracağı şeyi içinde gizliyordun, insanlardan çekiniyordun, halbuki asıl çekinmeye layık olan Allah'tır" ayetini saklardı" demiştir.<sup>28</sup>

27 Muhammed Esed, 860.

28 İbn Cerir et-Taberî, XXII, 11; Suat Yıldırım, 216.



Medine döneminin ikinci yarısında Hz. Peygamber'in ailesi içinde yaşanan bazı kıskançlık sorunları nedeniyle Allah elçisine yönelik bazı uyarı ve ihtarlar yapılmıştır. Tefsir kaynaklarında hadisenin sebebi olarak farklı rivayetler aktarılmış olsa da, bunlardan çıkan sonuca göre eşleriyle bir ay birlikte olmayacağına yemin ettiği, bazı kaynaklara göre ise artık bal şerbeti içmeyeceğine dair kendi kendine söz verdiği nakledilen Allah resulü, bütün insani durumlar için uygulanabilecek tarzda uyarılara muhatap olmuş ve ikaz edilmiştir.<sup>29</sup>

*"Ey Peygamber! Hanımlarını memnun etmek için Allah'ın sana helal kıldığı şeyi, ne diye kendine haram kılıyorsun? Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir."* (Tahrîm Suresi, 66/1)

Yukarıdaki ayetlerin içinde yer aldığı sure, son tahlilde Hz. Peygamber'in de bir insan olduğunu, bu nedenle beşerî duygusallıklara maruz kalabileceği ve hatta zaman zaman hata işleyebileceğini ve bu hataların da ilahi vahiy aracılığıyla kendisine gösterilerek düzeltilebileceğini açıkça göstermektedir.

Medine döneminde nazil olan surelerde Hz. Peygamber'e yönelik uyarılar Kur'an-ı Kerim'in gönülsüz takipçileri ve münafıkların bir takım girişimleri dolayısıyla da olmuştur. İslam'ın esaslarını içlerine sindiremeyen ve çeşitli gerekçe ve mülahazalarla ilahi kelamın çağrısını ve içerdiği esasları dıştan kabul etmiş gibi görünen ve aslında onu çarpıtmaya çalışan kalpleri hastalıklı ve kendileri ise ikiyüzlü olan münafıkların bu tutumları, Yüce Allah tarafından Hz. Peygamber'e haber verilmiş ve bu konuda dikkatli olması istenmiştir. Dahası Allah'ın fazlı ve rahmeti sayesinde Hz. Nebi'nin hak ve adaletten ayrılmadığı uyarısı yapılmıştır.<sup>30</sup>

*"Elhak biz sana bihakkın kitap indirdik ki insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği vechile hükmedesin; hâinlere müdafaa vekili olma! Ve Allah'a istiğfar eyle, çünkü Allah gafûr, rahîm bulunuyor! Nefislerine hiyânet edip duranlar tarafından mücadeleye kalkışma, çünkü Allah vebal yüklenen, hiyânetkâr kimseleri sevmez! İnsanlardan gizlemeğe çalışırlar da Allah'tan gizlemeği düşünmezler. Hâlbuki onun razı olmayacağı tezvîratı tertip ederlerken o yanı başlarında, hem Allah her ne yaparlarsa muhit bulunuyor. Haydi siz öyle yaptınız, bu Dünya hayatta tuttunuz taraflarından kim mücadele ediverdiniz. Fakat kıyamet günü onlar tarafından kim mücadele edecek? Veya üzerlerine kim vekil olacak? Halbuki kim bir kötülük yapar veya nefisine zulmeder de sonra Allah'ın mağfiretine sığınırsa Allah'ı bir gafûr, rahîm bulur. Mâmâfih kim bir vebal kazanırsa onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah alîm, hakîm de bulunuyor. Her kim de bir cinayet veya bir vebal kazanır da sonra onu bir bigünahın üzerine atarsa şüphesiz bir bûhtan ve açık bir vebal daha*

29 Muhammed Esed, 1163-1164.

30 Kurtûbî, *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'an*, VI, 241; Muhammed Esed, 165-166.

yüklenmiş olur. Allah'ın fazl ve rahmeti üzerinde olmasaydı onlardan bir taife seni bile hükümde haktan şaşırtmayı kurmuşlardı. Mâmâfih onlar yalnız kendilerini şaşırtırlar, sana hiç bir zarar edemezler, nasıl edebilirler ki Allah sana kitap ve hikmet indirmekte ve bilmediklerini sana bildirmektedir. Hem Allah'ın senin üzerinde fazl çok büyük bulunuyor." (Nisâ Suresi, 4/105-113)

Medine döneminde nazil olan sure ve ayetlerde Hz. Peygamber'e yönelik ihtar ve uyarılar, Ehl-i Kitap mensuplarıyla ve özellikle Yahudilerle olan ilişkilerde de yaşanmıştır. Seçkinlerinin işledikleri suçlar nedeniyle Hz. Nebi'yi hakem tayin edip verdiği kararlardan memnun olmayan, ikircikli ve işkilli tutumlar takınan, hatta şu kararı verirse benimseyin yoksa reddedin şeklinde pazarlık yapan Yahudiler eleştirilmiştir. Bu durum Allah Resulüne haber verilerek dikkatli olması ve onların heva ve heveslerine uymaması konusunda uyarılmıştır.<sup>31</sup>

"Ve şu emri indirdik: Geçmiş vahiy mensupları arasında sırf Allah'ın indirdiği ile hükmet, keyiflerine tabi olma ve onlardan sakın. Allah'ın indirdiği ahkâmın birinden seni şaşırtmasınlar. Yine yüz çevirirlerse bil ki, Allah onların bazı günâhları sebebiyle başlarına mutlaka bir musibet getirmek istiyor. Ve herhalde insanlardan birçoğu fâsıktırlar. Durmuşlar da cahiliye devrinin hükmünü mü istiyorlar? Kimmiş Allah'tan daha güzel hüküm verecek?? Fakat bunu yakın şanından olan bir kavim anlar." (Maide Suresi, 5/49-50)

Medine döneminin sonlarına doğru hicretin dokuzuncu yılında Rumlar'ın saldırıya geçeceği haberi üzerine yapılan Tebük Seferi, yazın en sıcak ve hurların hasat zamanına denk gelmişti. Bu durum Müslümanlar açısından savaşı katlanılması çok zor bir hale getirmişti. Seferin hedefi durumundaki Tebük'e varmak için yapılması gerek yaklaşık on dört günlük zorlu yürüyüş, seferin sonucuna ilişkin belirsizlik ve nihayet katlanılması zorunlu sıkıntılar, bilinç ve duyarlılıktan yana zayıf olan müminlerle, ikiyüzlü münafıkların olur olmaz her türlü mazerete başvurarak seferden geri durmalarına yol açmıştır.<sup>32</sup> Hz. Peygamber de çoğu hallerde bu mazeretleri kabul edip sahiplerinin Medine'de kalmalarına izin vermiştir.<sup>33</sup> Olur olmaz bahanelerle izin isteyenlere istedikleri izni veren Hz. Peygamber'i Yüce Allah şu şekilde uyarmıştır:

"O, bir yakın ganimet ve orta bir sefer olsa idi mutlaka arkana düşerlerdi. Lâkin o meşakkatli mesafe kendilerine uzak geldi. Bununla beraber "Eğer gücümüz olsa idi, elbette çıkarırdık" diye yakında yemin edecekler. Nefislerini helâke sürükleyecekler. Allah biliyor ki, zira onlar katiyen yalancılardır. Allah seni affetsin! Neden

31 İbn Cerir et-Taberî, VI, 273.

32 Ramazan el-Butî, *Fıkhu's-Siyre*, (trc. Ali Nar, Orhan Aktepe), Gonca Yayınevi, İstanbul 1985, 416.

33 Muhammed Esed, 359-360.

*onlara izin verdin de beklemedin ki doğru söyleyenler sence tebeyyün ede ve yalan-  
cıları bilesin?" (Tevbe Suresi, 9/42- 43)*

Hz. Peygamber'in bir diğer ikaz ve ihtar edildiği olay da münafıkların başı olan Abdullah b. Übey b. Selul'un, Tebuk Seferi'nden döndükten bir süre sonrasına rastlayan ölümü sırasında yaşanan gelişmeler dolayısıyla olmuştur. Oğlu Abdullah çok samimi bir mümin olmasına karşın, Hz. Peygamber'in hicretinden önce kendini Medine'nin reisi olarak gören ancak onun gelişinden sonra bu imkândan mahrum kalan Abdullah b. Übey b. Selul, İslam'ı içine sindirememiş, her fırsatta müminlerin ve Hz. Peygamber'in aleyhinde olmaktan geri durmamıştır. Hz. Peygamber de münafıkların her birini tek tek bilmesine ve tanınmasına karşın, onlara karşı açıktan bir cezalandırma veya onlara kâfir muamelesi yapma yoluna gitmemiştir.<sup>34</sup> Rivayete göre Abdullah b. Übey b. Selul da vefat edeceği zaman oğlunu Allah resulüne göndererek ondan mezara konurken sarılması için gömleğini vermesini ve bir de cenaze namazını onun kıldırmasını istemiştir. Hz. Peygamber de bunu onun tevbe haleti içinde olduğuna yormuş ve talebine olumlu cevap vermiş, gömleğini gönderdiği gibi cenaze namazını da kıldırmiştir.<sup>35</sup>

Rivayet tefsir kaynakları kadar temel hadis kaynaklarında da rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber münafıkların başının isteğini karşılarken Tevbe Suresi'nde yer alan bir ayeti yanlış tefsir ederek yapmıştır.

*"Onlar için ister istiğfar et, istersen etme; onlar için yetmiş kere istiğfar etsen de Allah, onlara hiç de mağfret edecek değil. Böyle, çünkü onlar Allah'ı ve Resullerini tanımadılar, Allah ise öyle baştan çıkmış fâsıklar gürûhuna hidayet etmez."* (Tevbe Suresi, 9/80)

En temel hadis kaynaklarının yanı sıra meşhur rivayet tefsirlerinde de nakledildiğine göre bu ayeti okuyan Hz. Peygamber *"Ben de onun için yetmiş-ten daha fazla istiğfar edeceğim"* demiştir.<sup>36</sup> Bunun üzerine Allah Teala onu uyarmış ve bundan sonra böylesi bir hatayı tekrarlamamasını istemiştir.

*"Ve içlerinden ölen birinin artık ebediyen namazını kılma ve kabrinin üzerinde de durma! Çünkü onlar Allah'ı ve Resulünü tanımadılar ve kâfir olarak can verdiler."* (Tevbe Suresi, 9/84)

34 Merhum Elmalılı, İslam toplumunda münafıklara Müslüman muamelesi yapılmasının üç önemli hikmeti olduğunu nakleder: 1-İslam'ın sabır ve sekineti, yüksek terbiyesi ve ruhi hoşgörüsü bunu gerektirir. 2-Bu sayede münafıkların İslami hükümler altında büyüyen evlatlarından ciddi müminlerin yetişmesine imkân vermektedir. 3-Kalben inanmadıkları ilahî hükümlerin tatbikatına mecbur etmek suretiyle her an gönül azabı içinde bırakmak ve maskaralıklarının cezasını dünyada da çekirtmektir. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I, 240-241.

35 el-Hâfız İbn Kesir, IV, 128; Muhammed Esed, 374.

36 Buhârî, Tirmizî, Nescî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel gibi hadis bilgileri bu rivayeti muhtelif tariklerle aktarmışlardır. Bkz. Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, Cenâiz 32; Tirmizî, *Sünen*, Tefsir-i Sure-i Tevbe, 12, 13; Neseî, *Sünen*, Cenâiz 40; İbn Mâce, *Sünen*, Cenâiz, 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 18.

Gerek Mekke, gerekse Medine döneminde nazil olan sure ve ayetlerde Hz. Peygamber'e yönelik uyarı, azar ve tehdit dolu ayetlerin varlığı, onun yaptığı kimi tasarrufların eleştirilerek düzeltilmesi, gerek Hz. Nebi gerekse müminleri sürekli ilahi bir murakabe ve müşahade altında olduklarını ve Rabbâni bir irşat ve terbiye altında eğitilerek yetiştirildiklerini göstermektedir. Bütün bu sure ve ayetlerin varlığı da bunların kaynağının beşeri bir irade ve Hz. Peygamber'in kendisi değil, aşkın ve namütenahi bir kudretin eseri ve kelamı olduğunu ispatlamaktadır.

### 3- Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Peygamber'in Arzusuna Uymadığı Durumlar

İlahi hitabın birçok ayetinde Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Peygamber'in değil biz-zat Allah'ın kelamı olduğuna ve ilahi âlemden indirildiğine dair çok açık, sarıh ve net ayetler yer almaktadır. Bu ayetlerin sayısı yüzleri aşmaktadır ki, fikir vermesi açısından yalnızca birkaçını zikretmek yeterli olacaktır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur:

*"Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir. Ancak kendinden öncekini doğrular ve Kitab'ı açıklar. Kuşkusuz o, âlemlerin Rabbi'ndendir."* (Yunus Suresi, 10/37)

Daha başka ayetlerde de ilahi kelamın Hz. Resul'ün sıkıntıya düşmesi için değil, doğru yolu bulmak ve Allah'tan gereği gibi sakınmak isteyenlere bir öğüt olarak rahmet, şifa ve hidayet kaynağı olmak üzere indirildiği vurgulanır.

*"Ey Muhammed! Kur'an'ı sana sıkıntıya düşesin diye değil, ancak Allah'tan sakınanlara bir öğüt, yeryüzünü ve gökleri yaratanın katından bir kitap olarak indirdik."* (Tâhâ Suresi, 20/2-4)

Kelam-ı ilahinin fesahat ve belagati, edebî ve ebedî mucizesi karşısında sessiz ve çaresiz kalanlar, onun etkisini azaltmak ve sesini kısmak için kaba kuvvet ve zor kullanmayı denemenin yanı sıra işi gürültüye ve kargaşaya da getirip etkisini azaltmayı denemişlerdir.

*"Hakikati inkâr edenler (birbirlerine): "Bu Kur'an'ı dinlemeyin ve onun hakkında saçma, anlamsız şeyler uydurun ki, onu(n gücünü) bastırasınız!" derler."* (Fussilet Suresi, 41/26)

Kur'ân-ı Kerim'in ilahi bir kelam oluşuna dair uyarı ve tehdit içerikli ayetlerin ötesinde onun kelimullah oluşu ile ilgili başka ilave kanıtlar da sıralanabilir. Kelam-ı ilahinin diline ve üslubuna az da olsa aşına olanlar, bu kelamın müteâl/aşkın bir harici bir güç tarafından Hz. Peygamber'e iletildiğini ve tebliği için Hz. Peygamber'i icbar ettiğini hemen fark ederler. Örneğin ila-

hi hitapta neredeyse üç yüzden fazla ayet-i kerime “*Kul: De ki*” şeklinde bir emir ile başlamaktadır. Yalnızca bu türdeki ifadeler bile Hz. Peygamber'in ondaki herhangi bir şeyi kendiliğinden söylemediğini, dışarıdan harici bir kuvvetin, üstün ve yüce bir kudretin kendisini bunu tebliğe mecbur ettiğini ve dolayısıyla Hz. Nebi'yi ilahi kelamı insanlara tebliğle mükellef kıldığını göstermektedir.<sup>37</sup>

Vahiy sürecinde öyle dönemler yaşanmıştır ki, Allah resulü kendisine bir vahyin gelmesini şiddetle arzu ettiği halde vahiy gelmekte gecikince çaresiz kalmış ve mahcup durumlara düştüğü de olmuştur. Hicretin altıncı senesinde yapılan Ben-i Mustalık Gazvesi sonrasında yaşanan ve tarihte İfk hadisesi diye adlandırılan olay sonucunda yaşanan gelişmeler bunun en bariz misallerden birisidir. Rivayete göre Beni Mustalık gazvesi bittiğinde geri dönerken Hz. Aişe gece ihtiyacını gidermek için hevdecinden dışarı çıkar. İhtiyaç sonrası geri dönerken gerdanlığını düşürdüğünü fark eder ve aramak için geri gider ve bu süre zarfında fazla oyalanınca görevliler onun yokluğunu fark etmeden hevdeci deveye yüklerler ve böylece kafilе onsuz hareket eder. Gerdanlığını hayli zaman sonra bulabilen Hz. Aişe geri geldiğinde ordunun hareket ettiğini görür ve yokluğunu fark edip geri dönerler umuduyla olduğu yere çömelerek beklemeye başlar ve bu arada uyuya kalır. Ordunun arkasında kontrol görevi yapan Saffan İbn Muattal onun karaltısını görünce yaklaşır ve hicap ayeti gelmeden önce gördüğü Hz. Aişe'yi tanıyınca seslenir ve uyanan Hz. Aişe'nin binmesi için devesini çöktürerek binmesini sağlar. Böylece hareket ederler ve öğle sıcağına doğru ordunun konak mahalline kadar ulaşırlar. Tabii bu arada fitne kazanı kaynamış ve bunu fırsat bilen başta Abdullah b. Übey b. Selul olmak üzere münafıklar türlü zanlara, dedikodulara, kötü niyetli söylentilere başvurmuş ve hatta sahabîlerden birkaçı bile buna alet olmuştur. Başta Hz. Aişe olmak üzere, Hz. Ebubekir ve Hz. Peygamber çok zor durumda kalmışlardır. Hz. Aişe bu olay sebebiyle büyük bir rahatsızlık geçirmiş ve bir ay hasta yatmıştır. İşte böylesi çok zor durumda ve vahye şiddetle ihtiyaç bulunduğu sırada bile Allah resulüne Hz. Aişe'nin masumiyetini ifade eden Nur Suresi'nin 11. ayetiyle başlayan ve görünüşte kötü gibi görünen ve aslında hayır olduğu açıklaması yer alan ayetler, aradan yaklaşık kırk günlük bir zaman geçtikten sonra nazil olmuştur.<sup>38</sup>

Yine Allah Resulü, Mekke döneminde namazlarını göğsünü Kudüs'ü de karşısına alacak şekilde kuzeye doğru dönüp Kâbe'ye yönelerek kılardı. Ne var ki Beytullah'ın içerisi, sayısı neredeyse senenin günlerine denk gelecek

37 Suat Yıldırım, 215.

38 Muhammed Esed, 708-709; Suat Yıldırım, 215.

sayıda putla dolu olduğu için buna gönlü pek de razı olmazdı. Medine'ye hicretten sonra her iki kutsal mekânı kible yapma ve ikisine birden yönelme imkânı kalmadığı için Kudüs yönünü kible edinerek namaz kılmaya devam etti. Bu durum Yahudilerin de gönlünü okşamakta ve memnuniyetini mucip olmaktaydı. Ancak Kudüs'e doğru yönelen Allah Resulü bir yandan da Kâbe'nin kible olmasını arzu etmekte ve bu konuda kendisine bir vahiy gelir mi diye de içten içe de iştiaqla beklemekteydi. Bu şekilde yaklaşık on yedi ay bekledikten sonradır ki, kâblenin yönünün değiştiğini bildiren ayetler nazil olmuştur.<sup>39</sup>

Yine müfessirlere göre bazı müşrik Kureyşliler Hz. Peygamber'e Mağara İnsanları'nın (Ashâb-ı Kehf) akıbeti konusunda sorular yöneltince Allah Resulü, 'Cevabını size yarın vereceğim' demişti. Ancak bu noktada önemli bir hata yapmış ve 'Allah'ın izniyle, Allah dilerse' manasına 'inşallah' demeyi unutmıştı. Bu nedenle de ilahi bir ihtar olması açısından cevabî vahiy günlerce gecikmiş ve kendisi de çaresiz kalmış, zor duruma düşmüş ve mahcup olmuştur.<sup>40</sup> Ancak daha sonra bu konulara cevabi mahiyetteki ayetler nazil olmuş ve onun şahsında bütün müminlere yönelik önemli bir hatırlatma ve uyarı yapılmıştır. Böylece hem Allah Resulü hem de bütün müminler bir ke-re daha ilahi bir terbiye ve irşattan geçmişlerdir:

"Hiç bir şey hakkında "Ben bu işi yarın mutlaka yapacağım" deme. (Bunu) ancak "Eğer Allah dilerse" (sözleriyle birlikte söyle)." (Kehf Suresi, 18/23)<sup>41</sup>

## Sonuç

Fesahat ve belagat abidesi, edebî ve ebedî bir mucize olan Kur'ân-ı Kerim, ısrarla ve üzerine basarak herhangi bir beşerin değil, yüceler yücesi Allah'ın kelamı olduğunu vurgular. Ayrıca peygamberler zincirinin son halkası olan Allah Resulü'nün ilahi buyruk ve yasaları iletmekle görevli bir elçi olduğunu belirtir.

Altıbin küsur ayet ihtiva eden Kur'ân-ı Kerim'in gerek Mekke gerekse Medine döneminde nazil olan surelerinde Allah Resulüne yönelik itâblar, azarlama, paylama, takdir ve tehdit bağlamında değerlendirilecek ayetler de yer

39 Ebul Berekât en-Nesefî, *Medâriku't-tenzil ve hakâiku't-te'vil*, Kahraman Yayınları, I-II, İstanbul 1984, I, 79-80; Suat Yıldırım, 216.

40 Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesud el-Ferra el-Bagavî, III, 157. Müfessir İbn Kesir bu olay sebebiyle vahyin on beş gün geciktiğini ifade eder. Bkz. el-Hâfız İbn Kesir, V, 145.

41 Muhammed Esed, 590-591; Suat Yıldırım, 216.

alır. Bu tür ayetler bir yönüyle inkârcılara diğer yandan da müminlere yönelik dersler ve ibretler ihtiva eder. Bu tür ayetlerin münkirlere yönelik mesajı, bu ilahî kelamın sahibinin Hz. Muhammed değil bizzat Yüce Allah olduğudur. Özellikle tehdit içerikli ayetlerde Mekke müşrikleri üzerinden tüm inkârcılara bu kelamın sahibinin Allah olduğu, peygamberin en küçük bir müdahalesinin bile korkunç cezayı gerektireceği vurgulanarak, böylesi bir kelamın inkârının da cezayı gerektireceği vurgusu yapılır. Aynı türdeki ayetlerin müminlere yönelik mesajı da, Allah Resulü'nün de bir insan olarak hata ve yanlış yapabileceğini göstermek, dolayısıyla ona yöneltilen uyarı ve ihtarlardan kendi paylarına bazı dersler, ibret ve öğütler çıkarmaktır. Zira bu tür ayetler içerdiği değerler ve ahlakî esaslar bakımından tarih üstü evrensel mesajlar ve hakikatler de ihtiva etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Muhammed'e yönelik yer yer uyarı, tenkit ve tehdit içerikli ayetlerin varlığı, Hz. Nebi'nin Allah'ın seçkin ve sevgili bir kulu olduğu gerçeğini zedelemeyiz ve ortadan kaldırmaz. Aksine bu türdeki ayetler onun sürekli olarak ilahi bir terbiye ve irşattan geçtiğini, kesintisiz bir koruma ve kollama altında bulunduğunu gösterir. Yine bu türdeki ayetler son tahlilde Hz. Peygamber'in de diğer insanlar gibi beşer olduğunu, bu nedenle beşerî duygusalılıklara maruz kalabileceğini ve hatta zaman zaman hatalı kararlar verip, yanlış değerlendirmeler de yapabileceğini ve bu hataların ilahi vahiy aracılığıyla kendisine gösterilerek anında düzeltililebileceğini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'in Mekke ve Medine döneminde nazil olan surelerinde Hz. Peygamber'e yönelik tenkit, uyarı ve tehdit içeren ayetler, aynı zamanda bu sözlerin sahibinin Hz. Nebi olamayacağını, üstün ve aşkın bir varlığın kelamı olduğunu akli ve mantıki açıdan ispat eden deliller durumundadır. Bu tür ayetlere ilaveten vahiy sürecinin çeşitli dönemlerinde Hz. Peygamber'in arzu ve beklentileri dışında yaşanan gelişmeler de, vahyin kaynağının Allah olduğu konusundaki akli ve mantıki temellendirmeyi destekleyen ilave deliller ve kanıtlar arasındadır.